

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB®
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

Road

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 380 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta'siri tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O'zbekiston respublikasida aholi bandligini ta'minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o'g'li	
O'zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta'minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta'sirini ekonometrik tahlil qilish	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo'jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O'zbekistonda qishloq xo'jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo'riyeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o'zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o'g'li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo'llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G'iyosaliyevich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning likvidliligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессии социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o'g'li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloyev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini «yashil» iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqlonova	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o’smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o’g’li, Qurbanov Ulug’bek Erkinovich	
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o’zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri	270
Masharipov Rasulbek Jo’rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo’nalishlari	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O’zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi	277
Adilov Zuxriddin Marip o’g’li	
Qishloq xo’jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o’zgarish tendensiyalari	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi	286
Po’latov Abdulloh Xolxo’jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана)	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta’limida qo’llanilishi	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o’g’li	
Sun’iy intellektlar yordamida o’quvchilarni hayotiy faoliyat ko’nikmasini shakllantirishi	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo’rayevna, Kurbanov Azimjon Jo’raboy o’g’li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari	316
Saypiddinov Shukrullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o’g’li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O’zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o’zgarish tendensiyalari va istiqbollari	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o’g’li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o’rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta’rifiy tahlil	336
Bakirov Qobiljon Mamatyusupovich	
Bandlikni ta’minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari	346
Xoliyov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg’ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko’rsatkichlarining o’zgarishi: panel regressiya tahlili	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O’zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko’rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o’g’li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	

XORIJIY TAJRIBA ASOSIDA KORXONALAR INNOVATSION FAOLLIGINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH

Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi

O'zbekiston Xalqaro islom akademiyasi magistranti

Orcid: 0009-0002-6332-1293

E-mail: hakimovanozimaxons@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet el investitsiyalari ishtirokidagi korxonalar innovatsion faolligini boshqarishda ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribalari, jumladan: qimmatli saboqlari, raqobat strategiyalari, muvaffaqiyatli innovatsion siyosatlarini, shuningdek ularni mamlakatimizda tadbiq etish imkoniyatlari keng qamrovda tahlil qilinadi. Innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan moliyaviy, texnologik va tashkiliy yondashuvlar o'rganilib, ushbu tajribalarning nisbiy ahamiyatini ajratib ko'rsatish orqali innovatsion loyihalarni amalga oshirishda davlat va xususiy sektorlar hamkorligining ahamiyati haqida muallif tomonidan fikrlar berilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion faollik, innovatsion salohiyat, xorijiy investitsiya, xorijiy mamlakatlar tajribasi, raqobat strategiyalari, davlat va xususiy sektor hamkorligi.

Abstract: This article analyzes the experience of advanced foreign countries in managing the innovative activity of enterprises with foreign investments, including: valuable lessons, competitive strategies, successful innovation policies, as well as the possibilities of their implementation in our country. Financial, technological, and organizational approaches aimed at supporting innovative activity have been studied, and by highlighting the relative significance of these experiences, the author provides opinions on the importance of public-private partnership in the implementation of innovative projects.

Key words: innovative activity, innovative potential, foreign investment, experience of foreign countries, competitive strategies, public-private partnership.

Аннотация: В статье комплексно анализируется опыт передовых зарубежных стран по управлению инновационной деятельностью предприятий с иностранными инвестициями, включая ценные уроки, конкурентные стратегии, успешную инновационную политику, а также возможности их внедрения в нашей стране. Автор рассматривает финансовые, технологические и организационные подходы к поддержке инновационной деятельности, подчеркивая относительную важность этого опыта, а также дает представление о важности сотрудничества государственного и частного секторов в реализации инновационных проектов.

Ключевые слова: Инновационная деятельность, инновационный потенциал, иностранные инвестиции, опыт зарубежных стран, конкурентные стратегии, государственно-частное сотрудничество.

KIRISH

Ko'pchilik rivojlangan mamlakatlarda innovatsion siyosatning o'tkazilishi, eng avvalo, muayyan tarmoqlarda innovatsion salohiyatga ega bo'lgan mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq. Bunday siyosat, birinchi navbatda, ishlab chiqarishning texnik jihozlanganligini yaxshilash, tarmoqlar, korxonalarning texnologik darajasini ko'tarish, umuman milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va boshqa shu kabilardan iborat bo'lgan qo'shimcha raqobat ustunliklari manbalarini aniqlashga qaratiladi. Ikkinchidan esa, raqobat ustunliklari ko'pincha bozorning yirik raqobatchilarda keltiradigan daromadining kamligi va o'zlashtirish vaqtida ko'lamlarining kichikligi tufayli qiziqish uyg'otmaydigan bo'g'inlarida yaratiladi. Uchinchidan, raqobat ustunliklariga uzluksiz ravishda mablag'lar sarflashni talab etadigan yangi ishlanmalar muntazam mukammallashib borgan taqdirdagina saqlab qolinadi.

Shulardan kelib chiqib aytish mumkinki, rivojlangan mamlakatlarda davlatning investitsion-innovatsion o'zgarishlar siyosati ilmiy-texnologik tsiklning barcha bosqichlarini rivojlantirish va rag'batlantirishni hisobga olgan holda shakllantirilgan ekan. AQSH, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur, Germaniya tajribasining ko'rsatishicha, mamlakatning barqaror rivojlanishiga erishining muhim omillari investitsiyalar va innovatsion ishlanmalar hisoblanar ekan, mana shuning uchun ham bu mamlakatlarda investitsion jarayonni faollashtirish uchun sharoitlar yaratib berish vazifalari, xususan innovatsion strategiyasini yaratish, milliy iqtisodiyotning preferentsial tarmoqlariga selektiv yordam ko'rsatish, xususiy va qarz investitsiyalarini jalb etish va joylashtirish

hamda to'g'ridan-to'g'ri va portfel investitsiyalar o'rtasidagi munosabat masalalari birinchi darajali bo'lib hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI.

Ushbu mavzuning dolzarbligi va iqtisodiyotni takomillashtirishda tutgan o'rnining nihoyat darajada kengligi bilan doimiy ravishda iqtisodchi olimlarning diqqat markazida bo'lgan. Xususan, korxonalarda innovatsion jarayonlarning nazariy asoslari, uning o'ziga xos xususiyatlari va sifatlariga dastlabki qarashlar Y. Shumpeter, N.D. Kondratyev, A.Klyayknext asarlarida, keyinchalik birqancha xorijlik olimlar, jumladan D. Toni, B. Tviss, F. Yansen, R. Metyuza, M. Dodson, Dj.Tidd, R. Trott, R.Taker, Grossi G. M. X. Kersner, K. Kleyton ilmiy ishlarida innovatsion faoliyatga ta'sir ko'rsatuvchi omillar tasnifi, innovatsiya jarayonlarini korxonalari faoliyatiga tadbqiq etishning ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdagi o'zni va innovatsion faoliyat mexanizmlarini shakllantirish kabi masalalar atroflicha tadqiq etilgan.

MDH olimlaridan P.F.Draker, V.P.Barancheyev, V.G.Medinskiy, A.G.Porshnev, G.D.Kovalev, R.A.Fatxutdinov, V.M.Gorfinkel, M.V.Shaburashvili larning olib borgan tadqiqotlarida sanoat korxonalarida innovatsion menejmentni tashkil etish muammolari yoritib o'tilgan.

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlari M.A.Mahkamova, R.I.Nurimbetov, SH.I.Otajonov, G.G'.Umarova, G.J.Allayeva, Z.T.Gaibnazarova, S.A.Nabiyeva, G.SH.Karabayeva va boshqalarning ishlarida innovatsion jarayonlarni boshqarishning tarkibi, korxonalarda innovatsion faoliyatni ragbatlantirishning ustuvor yunalishlari, inovatsion faollikning oshirishning manbalari va modellari chuqur o'rganilgan.

Shu bilan birga bevosita chet el investitsiyalari ishtirokidagi korxonalarda innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini oshirish masalalariga bag'ishlangan ilmiy ishlar va ishlanmalar, ilmiy va monografik tadqiqotlar yetarlicha amalga oshirilmagan. Yuqorida keltirilgan sabablar tadqiqotimizning dolzarbligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Mazkur maqolada xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar innovatsion faolligini boshqarishda ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribalari, muvaffaqiyatli innovatsion siyosatlarini, shuningdek ularni mamlakatimizda tadbqiq etish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tahlil jarayonida miqdoriy tahlil, ekspert baholash, induksiya va deduksiya, taqqoslash, tizimli tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xorijiy mamlakatlarda (AQSH, Xitoy, Janubiy Koreya, Singapur mamlakatlari) maqsadli investitsiya dasturlari, soliq va investitsiya imtiyozlari, jadallashtirilgan amortizatsiya siyosati kabi moliyaviy oqimlarni boshqarish vositalaridan foydalanish orqali amalga oshirilayotgan innovatsion jarayonlar mamlakatning makroiqtisodiy rivojlanishiga samarali ko'rsatmoqda.

Xorij tajribasini o'rganish O'zbekistonga quyidagilarni beradi:

Innovatsion va texnologik rivojlanishning aniq strategiyalarini ishlab chiqish.

Mamlakatning iqtisodiy o'sishini tezlashtirish.

Mahalliy korxonalarni global raqobatga tayyorlash.

Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish.

Ushbu jarayon O'zbekistonning innovatsion iqtisodiyotga o'tishini tezlashtiradi va texnologiyalarni rivojlantirish orqali milliy daromadni oshiradi.Quyidagi 2-jadval orqali Janubiy Koreya, AQSH, Singapur davlatlarining innovatsiyalar va texnologiyalar sohasidagi davlat investitsion siyosatini muvaffaqiyatli tomonlarini ko'rib chiqamiz (1-jadval):

1-jadval. Innovatsiya va texnologiyalar sohasida rivojlangan xorij mamlakatlarining strategiyalari¹

Mamlakatlar	Strategiyalari	Natijalari
Janubiy Koreya	R&D uchun davlat byudjetining 4-5% ajratish (KIST instituti); Yuqori texnologiyalar parklarini yaratish ("Techno Valley").Xususiy sektorni qo'llab-quvvatlash (imtiyozli kreditlar, soliq yengilliklari, texnik yordam).	Smartfonlar, yarimo'tkazgichlar va sun'iy intellekt sohasida yetakchi.
AQSH	Innovatsion grantlar va fondlar (DARPA, NSF orqali moliyalashtirish); Startaplar uchun venchur kapitali va soliq yengilliklari; Ta'lim va ilm-fan infratuzilmasini rivojlantirish (MIT, Stanford).	Sun'iy intellekt, kosmik texnologiyalar va biotexnologiya sohasida global yetakchi; Silikon vodiysi dunyodagi innovatsiyalar markazi.

1 Ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

Singapur	Milliy innovatsiyalar tizimi (RIE dasturi orqali 2025 yilgacha 25 milliard dollar ajratilgan); Texnoparklar va innovatsiya markazlari (One-North texnoparki); Soliq va immigratsion yengilliklar orqali xorijiy mutaxassislarni jalb qilish.	Logistika, biotexnologiya va moliyaviy texnologiyalar bo'yicha global markaz.
Xitoy	Davlat subsidiyalari va «Made in China 2025» dasturi orqali strategik sarmoya; «Shenzhen» va «Zhongguancun» texnoparklari, 1600+ innovatsion markazlar; Startaplar va yirik kompaniyalarga davlat ko'magi, venchur kapitali; Davlat tomonidan moliyalangan 1600+ texnopark va innovatsion hududlar; Xalqaro ilmiy kadrlar almashinuvi va texnologiyalar eksportiga yo'naltirish.	Texnologik mahsulotlar eksporti bo'yicha dunyoda birinchi o'rinda; Sun'iy intellekt, 5G, kosmik texnologiyalar, biotexnologiya.
Germaniya	YIMning 3% dan ortig'ini R&Dga yo'naltiradi; Fraunhofer instituti, «Max Planck» instituti kabi ilmiy markazlar; «Mittelstand» dasturi orqali grantlar, soliq imtiyozlari; Ilmiy tadqiqotlar va amaliyotni bog'lovchi o'quv dasturlari; Global ilmiy loyihalarda yetakchi rol, xalqaro ilmiy markazlar bilan hamkorlik.	Avtomobilsozlik va avtomatizatsiyada global liderlik; Avtomobilsozlik, sanoat avtomatizatsiyasi, yashil energiya.

Yuqoridagi 1-jadval ma'lumotlaridan ko'rishimiz mumkinki, Janubiy Koreya davlat byudjetining 4-5% ini ilmiy-tadqiqot ishlariga yo'naltiradi. Mamlakatda «KIST» (Korea Institute of Science and Technology) kabi muassasalar texnologiyalarni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. «Techno Valley» (Texno vodiysi) kabi klasterlar ilmiy innovatsiyalarni tezda amaliyotga joriy qilish imkonini beradi. Hukumat «Samsung», «LG» va «Hyundai» kabi kompaniyalarga imtiyozli kreditlar, soliq yengilliklari va texnik ko'maklar ko'rsatadi.

AQSh hukumati esa «DARPA» va «NSF» kabi tashkilotlar orqali fundamental tadqiqotlarni moliyalashtiradi. Startap va texnologik kompaniyalarga venchur kapitali va soliq yengilliklari taqdim etiladi. Apple, Google, va Amazon singari kompaniyalar dastlab bunday dasturlar orqali rivojlangan. MIT va Stanford universitetlari kabi muassasalar davlat grantlari va hamkorlik dasturlari orqali texnologiyalarni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Singapur hukumati «Research, Innovation and Enterprise» (RIE) kabi dasturlar orqali ilmiy izlanishlarni qo'llab-quvvatlaydi. 2025-yilgacha RIE dasturi uchun 25 milliard dollar ajratilgan. One-North texnoparki xususiy va davlat sektorining hamkorligini mustahkamlaydi, bu yerda startaplar va yirik kompaniyalar birgalikda ishlaydi. Chet el mutaxassislari va investitsiyalarni jalb qilish maqsadida qulay biznes muhitini yaratgan.

Germaniya, Singapur, janubiy Koreya, AQSH va Xitoy davlatlari innovatsiyalarni rivojlantirishda ilmiy-tadqiqot va rivojlantirish (R&D) sohasiga samarali katta hajmdagi investitsiyalar kiritib, texnologik o'sishga erishgan. Bu tajriba O'zbekiston uchun ham davlat byudjetidan ilmiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashni oshirish zarurligini ko'rsatadi.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, korxonalarda innovatsion jarayonlarni rivojlantirish bo'yicha strategiyani ishlab chiqish milliy iqtisodiyotda raqobat muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Natijada iqtisodiyotning tarkibiy o'zgarishlari mazmunan boyib borib, ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan samarali xo'jalik yuritish faoliyati, tarmoq va sohalarining keng qamrovli va barqaror rivojlanishi uchun asos yaratiladi. Bu esa ishlab chiqarish va iste'mol sohalaridagi monopolistik holatlarga chek qo'yib, korxonalar resurslarining samarali taqsimlanishi va ularning harakatchanligini oshirishga olib keladi.

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, har qanday davlatda ishlab chiqarilayotgan tovar va xizmatlarning raqobatbardoshligi ko'pincha o'sha davlatda yaratilgan qulay ishbilarmonlik va biznes muhitiga bog'liq.

2022-yilning 23–28-yanvar kunlari Shveysariyaning Davos shahrida o'tkazilgan 39-an'anaviy Jahon iqtisodiy forumi doirasida dunyo mamlakatlarining «Global raqobatbardoshlik» to'g'risidagi hisobot e'lon qilindi. Ushbu hisobotga ko'ra, Shveysariya 2015-yildan beri ketma-ket besh yil davomida «Global raqobatbardoshlik» reytingida birinchi o'rinni egallab kelmoqda. Reytingning birinchi uchligidagi davlatlarning pozitsiyalari o'tgan yilga nisbatan o'zgarishsiz qolgan bo'lib, birinchi o'rinda Shveysariya, ikkinchi o'rinda Singapur va uchinchi o'rinda Finlyandiya joylashgan (2-jadval).

2-jadval. Jahonning eng raqobatbardosh mamlakatlar reytingi².

№	Mamlakatlar	2022-yil	2019-yil	O'zgarish
1	Shveysariya	1	1	0
2	Singapur	2	2	0

2 <http://gtmarket.ru/>

3	Finlandiya	3	3	0
4	Germaniya	4	6	+2
5	AQSH	5	7	+2
6	Shvetsiya	6	4	-2
7	Gonkong	7	9	+2
8	Gollandiya	8	5	-3
9	Yaponiya	9	10	+1
10	Buyuk Britaniya	10	8	-2

2-jadval ma'lumotlariga ko'ra, jahonning eng raqobatbardosh mamlakatlari reytingining birinchi o'nligida Yevropa davlatlari sezilarli ustunlikka ega. Ushbu o'nlikka kirgan mamlakatlarning uch nafari Osiyo qit'asidan bo'lib, ular orasida Singapur (2-o'rin), Gonkong (7-o'rin) va Yaponiya (9-o'rin) joylashgan. Hisobotda AQSH so'nggi to'rt yil ichida o'z pozitsiyasini ikki pog'onaga yaxshilaganligi qayd etilgan. MDH davlatlari ichida Ozarbayjon (39-o'rin; +7) eng yaxshi ko'rsatkichga ega bo'lib, o'tgan yilga nisbatan 7 pog'ona yuqorilagan. Shuningdek, Rossiya (64-o'rin; +3), Gruziya (72-o'rin; +5), Armaniston (79-o'rin; +3) va Qirg'iziston (121-o'rin; +6) davlatlarida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatilgan. Biroq, Ukraina (84-o'rin; -11) reytingda oldingi yilga nisbatan 11 pog'ona pastlagan.

Innovatsiyalarga sarmoya kiritish bo'yicha muvaffaqiyatli mamlakatlar tahlilini ko'rib chiqsak, AQSH ilmiy-tadqiqot va yuqori texnologiyalarni rivojlantirishda dunyoda yetakchi hisoblanadi. DARPA (Mudofaa ilg'or tadqiqot loyihalari agentligi) va NASA (Kosmik tadqiqotlar agentligi) orqali davlat mablag'larini texnologiya va kosmosga yo'naltiradi. Bu davlat yetakchiligidagi innovatsiyalarni xususiy sektor bilan uyg'unlashtirib, yangi texnologiyalarni tijoratlashtirishga imkon yaratadi. Germaniya sanoat texnologiyalarini raqamlashtirish va avtomatlashtirish orqali "Sanoat 4.0" loyihagini amalga oshiradi. Bu dastur texnologik jihatdan rivojlangan sanoat tarmoqlarini yaratish, raqamli ishlab chiqarishni joriy etish va mehnat unumdorligini oshirishni maqsad qiladi. Innovatsion texnologiyalarni joriy qilishda davlat va xususiy sektorning hamkorligi asosiy rol o'ynaydi.

Xitoyning "Made in China 2025" strategiyasi ishlab chiqarish sektorini modernizatsiya qilishga qaratilgan. U yuqori texnologiyalar, avtomobilsozlik, sun'iy intellekt va farmatsevtika kabi tarmoqlarga e'tibor beradi. Ushbu strategiya orqali Xitoy dunyoda texnologik jihatdan rivojlangan davlatlar qatoriga kirishni maqsad qilgan. Singapurning investitsiya modeli startap ekotizimi va IT klasterlarga asoslangan. Davlat texnologik klasterlarni rivojlantirish va startaplarni qo'llab-quvvatlash uchun soliq imtiyozlari, grantlar va boshqa mexanizmlarni joriy qilgan. Bu model Singapurni global innovatsion markazga aylantiradi. (3-jadval).

3-jadval. Innovatsiyalarga sarmoya kiritish bo'yicha muvaffaqiyatli mamlakatlar tahlili³.

Mamlakatlar	Investitsiya modeli
AQSH	DARPA va NASA orqali yuqori texnologiyalarga investitsiyalar.
Yevropa ittifoqi	Horizon Europe dasturi orqali ilmiy-tadqiqotga yillik 95 milliard yevro ajratish.
Germaniya	Sanoat 4.0 dasturi.
Xitoy	2025 Made in China strategiyasi.
Singapur	Startap ekotizimi va IT klasterlar.

Innovatsion rivojlanish jarayonimiz ko'p jihatdan moliyalashtirish mexanizmlarining takomillashtirilishiga bog'liq. Respublikamizda innovatsiyalarga yo'naltirilgan investitsiyalar quyidagi manbalar orqali amalga oshiriladi:

Davlat budjeti – ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalarni rivojlantirish uchun grant va subsidiya shaklida ajratiladi.

Xususiy investitsiyalar – yirik kompaniyalar va tadbirkorlar tomonidan yo'naltirilgan kapital.

Xalqaro moliya institutlari – Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki kabi xalqaro tashkilotlar tomonidan kredit va grantlar ajratiladi (EBRD, 2022).

Hozirda startap ekotizim rivojlanish bosqichida bo'lib, IT Park va Innovatsion rivojlanish vazirligi tomonidan qo'llab-quvvatlanmoqda. Lekin quyidagi muammolar ham saqlanib qolmoqda:

3 Ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

Kapital yetishmovchiligi – startaplar uchun xususiy investitsiyalar hajmi cheklangan.
Korporativ innovatsiyalarning sustligi – yirik kompaniyalar innovatsiyalarga kam sarmoya kiritmoqda.
Venchur kapital bozorining rivojlanmaganligi – sarmoyadorlar startaplarga investitsiya qilishdan ehtiyot bo'lishadi.

Bu muammolarni hal qilish orqali innovatsion investitsiyalarni rivojlantirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkin bo'ladi. Janubiy Koreya innovatsion rivojlanish borasida muvaffaqiyatli tajribaga ega bo'lib, O'zbekiston bu modeldan foydalanishi mumkin. Koreyaning asosiy yutuqlari quyidagilardan iborat (Kim, 2018):

- Ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish uchun davlat grantlari ;
- Texnoparklar va sanoat klasterlarini shakllantirish;
- Xususiy sektor bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish
- Koreya modelini quyidagi yo'nalishlarda joriy etishimiz mumkin(4-jadval).

4-jadval. Innovatsiyalarga sarmoya kiritish bo'yicha Koreya tajribasi va uni mamlakatimizga joriy etish tahlili⁴.

Yo'nalish	Koreya modeli	O'zbekiston uchun tavsiyalar
Ilmiy tadqiqotlar	R&D ga 4-5% YAIM ajratish	Innovatsiyalar uchun budget xarajatlarini oshirish
Texnoparklar	Samsung va Hyundai texnoparklari	IT va sanoat texnoparklarini kengaytirish
Xususiy sektor hamkorligi	Tashabbuslarni qo'llab quvvatlash dasturlari	Korporativ innovatsiyalarni rag'batlantirish

Innovatsion ekotizimini rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirishi kerak, deb hisoblaymiz:

1. Ilmiy-tadqiqot loyihalarini rag'batlantirish – davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlikni oshirish.
  2. Xalqaro innovatsion jamg'armalar bilan ishlash – investitsiyalarni jalb qilish va texnologik hamkorlikni kengaytirish.
  3. Venchur kapital fondlarini tashkil etish – xususiy investorlar va davlat mablag'lari bilan qo'llab-quvvatlash.
- Umuman olganda, o'tkazilgan tadqiqot natijalari va ilg'or tajribalarni umumlashtirish natijasida kelib chiqadigan takror ishlab chiqarish jarayoniga innovatsiya faoliyatini maqbul integratsiyalash uchun makroiqtisodiy shart-sharoitlar bilan mamlakat iqtisodiyotini innovatsion rivojlanish modeliga o'tkazish bo'yicha quyidagi eng muhim vazifalar belgilab olinishi kerak:
- korxonalarning innovatsion faollik darajasini, iqtisodiyotning real sektori tomonidan innovatsiyalarga tijorat talabini, biznesning innovatsiyalarga moyilligini oshirish;
  - yalpi ichki mahsulotda ham davlat byudjeti, ham xususiy kapital hisobidan fan va innovatsiyalarga sarflanadigan xarajatlar ulushini oshirish;
  - kichik va o'rta biznesni rivojlantirishning innovatsion usuli va faoliyatiga o'tishga milliy ustuvorlik maqomini berish;
  - investitsiyalarga innovatsion yo'nalish berish asosida investitsiya muhitini yaxshilash.

XULOSA VA TAKLIFLAR

So'nggi 15-20 yil ichida dunyoning ko'plab mamlakatlari, ayniqsa, AQSH va Yaponiya, Xitoyda yirik sanoat majmualari va korporatsiyalari doirasidagi ommaviy ishlab chiqarishdan kichik sanoat tuzilmalariga o'tish boshlandi. Chunki, kichik korxonalarning ahamiyati hamma joyda va barcha sohalarda, jumladan, innovatsiyalarda ham ortdi. Va bu tasodif emas. G'arb biznes tajribasi KO'Bning innovatsion rivojlanishdagi afzalliklarini aniq tasdiqlaydi. Shunday qilib, mutaxassislar fikricha, Amerika va G'arbiy Yevropaning XX asrdagi 58 ta etakchi ixtirolaridan 46 tasi jismoniy shaxslar va kichik firmalarga tegishli. AQSh Milliy Ilmiy Jamg'armasi ma'lumotlariga ko'ra, yirik korporatsiyalarga (10 000 dan ortiq xodim) qaraganda 500 tagacha xodimi bo'lgan firmalar tomonidan ilmiy-tadqiqot ishlariga kiritgan bir dollar 24 baravar ko'proq yangiliklar ishlab chiqargan. Hozirgi vaqtda jahon iqtisodiyotida ishlab chiqarilayotgan barcha ilm-fanga asoslangan mahsulotlarning 50-55 ta turi makrotexnologiyalarga asoslangan. 46 ta makrotexnologiyaga ega 7 ta rivojlangan davlatning ulushi innovatsion bozorining 80% ni tashkil qiladi. AQSH har yili qariyb 700, Germaniya 530, Yaponiya 400 milliard dollarga teng ilm-fanga asoslangan mahsulotlar eksport qiladi. Hozirgi kunda jahon innovatsion bozorining hajmi qariyb 2 trillion 300 mlrd dollarni tashkil etadi. Uning tarkibida, AQShning ulushi 39%, Yaponiya – 30%, Germaniya – 16% ga teng.

4 Ma'lumotlar asosida muallif tomonidan tayyorlandi.

Shu munosabat bilan, mamlakatimizda ham innovatsion rivojlanishning ahamiyatini sezilarli darajada oshirish, shuningdek, sifatli, xaridorgir, raqobatbardosh va arzon mahsulotlar ishlab chiqarishni ta'minlash maqsadida ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik faoliyatiga xususiy sektorni jalb etish, kichik innovatsion korxonalarni tashkil etish zarur.

Jahon banki guruhi O'zbekistonning barcha hududlaridagi kichik, o'rta va yirik korxonalar o'rtasida o'tkazilgan so'rov va Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazining tahlili natijalariga ko'ra, O'zbekistondagi firmalarning atigi 23,2 foizi so'nggi uch yil ichida mahsulot innovatsiyalarini, 14,4 foizi esa texnologik innovatsiyalarni qo'llaganliklarini ko'rsatdi. Biroq, bu firmalarning atigi 5 foizi bu maqsad uchun 100 dollardan ortiq mablag' sarflagan. So'nggi uch yil ichida so'rovda qatnashgan firmalarning 10 foizi tashqi ilg'or tajribalarni qo'llagan, 13 foizi korxona ichidagi imkoniyatlardan foydalangan, 7 foizi innovatsiyalar uchun shartnoma asosida outsorsing qilgan.

2023-yilning 1-yanvar holatiga ko'ra mamlakatimizda 98,8 mingta (Statistika agentligi ma'lumotlari) sanoat korxonalari faoliyat ko'rsatayotgan bo'lsa, innovatsiyalar joriy qilgan korxona va tashkilotlar ulushi atigi 0,23 % ni tashkil etayotganligi ular innovatsiya faoliyatining sustligi va befarqligidan dalolat beradi.

Innovatsiya faoliyatining sustligi, innovatsiyaga bo'lgan ehtiyojning past darajasi mamlakatda korxona va tashkilotlar o'rtasida kuchli raqobatning mavjud emasligi, hamda boshqaruvda bozor tamoillaridan foydalanmaslik yoxud ularda moliyaviy imkoniyatlarning yetarli emasligi natijasidir.⁵

Innovatsion salohiyat o'sishi uchun innovatsion faoliyat infratuzilmasi texnoparklar, innovatsion biznes-inkubatorlar, innovatsion texnologiyalar markazlari, texnologiyalar transferi markazlari, konsalting, axborot va innovatsion faol kichik korxonalarga turli xizmatlar ko'rsatuvchi boshqa tuzilmalar ham rivojlangan bo'lishi taqazo etiladi.

Umuman olganda, o'tkazilgan tadqiqot natijalari va ilg'or tajribalarni umumlashtirish natijasida kelib chiqadigan takror ishlab chiqarish jarayoniga innovatsiya faoliyatini maqbul integratsiyalash uchun makroiqtisodiy shart-sharoitlar bilan mamlakat iqtisodiyotini innovatsion rivojlanish modeliga o'tkazish bo'yicha quyidagi eng muhim vazifalar belgilab olinishi kerak:

korxonalarning innovatsion faollik darajasini, iqtisodiyotning real sektori tomonidan innovatsiyalarga tijorat talabini, biznesning innovatsiyalarga moyilligini oshirish;

yalpi ichki mahsulotda ham davlat byudjeti, ham xususiy kapital hisobidan fan va innovatsiyalarga sarflanadigan xarajatlar ulushini oshirish;

kichik va o'rta biznesni rivojlantirishning innovatsion usuli va faoliyatiga o'tishga milliy ustuvorlik maqomini berish;

investitsiyalarga innovatsion yo'nalish berish asosida investitsiya muhitini yaxshilash.

Innovatsiyaning iqtisodiy nazariyasi asoschisi J.Shumpeterning fikricha, innovatsiyaga investitsiya kiritish taraqqiyotning haqiqiy dvigateli bo'lib hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-sentabrdagi PF-158-son "O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risidagi Farmoni. - <https://www.lex.uz>
2. Астанакулов О.Т. Анализ методов оценки рисков инвестиционной деятельности предприятия // Экономика: вчера, сегодня, завтра. 2019. Том 9. № 5А. С. 176-186.
3. Инновационный менеджмент: учебник для вузов / С.Д. Ильенкова, Л.М. Гохберг, С.Ю. Ягудин [и др.]; под ред. С.Д. Ильенковой. - М.: ЮНИТИДана, 2004. – 343 с
4. Курбанов З.Н., Исаев Ф.И. "Иқтисодий барқарорликни ифодаловчи кўрсаткичлар таҳлили". "Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар" илмий электрон журнали. № 1, январь-февраль, 2017 й ил – 8-1 бетлар
5. Bobonazarov J. U. Iqtisodiy samaradorlikni oshirishda innovatsion omillar ta'siri//So'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi 7-son respublika ilmiy-uslubiy jurnali 2023. №2.
6. Васильева И.А., Индюков А.И. Экономические факторы управления инновационным развитием региона // Креативная экономика. 2013. № 3(75). С. 115-1

5 Kurpayanidi, K.I. (2022). On the problem of developing an investment policy strategy in the context of institutional transformation. Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali-sj international journal of theoretical and practical research, 2(3), 7–23. Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6503328>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>